

Var de norske frontkjemperne folkemordere og krigsforbrytere?

Lite nytt fra Østfronten

••• BOK

TERJE EMBERLANDS og **Matthew Kotts**: «Himmlers Norge. Nordmenn i det storgermanske prosjekt», har som ambisjon å belyse den overordnede problemstillingen om hvordan Heinrich Himmler og hans SS-organisasjon før og under den annen verdenskrig skapte et tenkesett og en organisasjon som i sin ytterste konsekvens ville totalt omskape de samfunn der de fikk innpass.

De skulle alle presses inn i en ny religiøs «orden». I boken analyserer forfatterne: «Hvordan nordmenn og det okkuperte Norge fortonet seg sett gjennom Himmlers og SS' øyne». Perspektivet er hentet fra Hans Diedrich Locks artikkel fra 1970 og fra amerikaneren Gingerichs doktoravhandling fra 1991.

DE TO FØRSTE delene av boken tar for seg denne idéverdenen og om hvordan Himmler og andre tyske rasetenkere så til Norden og Norge som samfunn der denne elitetenkningen allerede hadde en grobunn og kunne utvikles videre («et laboratorium», sitert fra Skilbred). Religionshistorikeren Terje Emberland har allerede publisert to bøker om dette temaet og gitt det en grundig fremstilling.

Som problemstilling er dette en meget nyttig forenkling for å finne en klar tråd i analysen. Da er det også tillatt å overdrive uten at dette forringer perspektivet. Det er på fire områder dette utfordres: overdrive betydningen av SS-titlene, feiloppfatning av Einsatzstab Wegner, tvil om kildebruken, og partisanbekjempingen som krigsforbrytelse.

DET ER EN KJENT sak at Reichskommissariatets ledere i Norge hadde SS-titler som en del av Allgemeine SS systemet. Dette var imidlertid «honorære titler» («ehrenamtlich»). Terboven lot seg ofte fotografere med SS-dolken i beltet uten at dette kan tolke som at han «ble styrt» av Himmler.

Terboven dominerte også Wilhelm Rediess, som hadde det øverste ansvaret for alt SS personell i Norge. Titler betyr ikke «lojalitet» og ikke hierarkiske «bånd».

TIDLIG PÅ HØSTEN 1940 innførte tyskerne en nådeløs overvåking av alle viktige ledd i Nasjonal Samling. En serie «beratere» (rådgivere) ble plassert ut ved alle de viktigste partikontorene. Disse sto under direkte kontroll av nazipartiets (NSDAP) hovedorganisasjon i Berlin. Paul Wegener, Hans Hendrick Neumann og Heinrich Schurbusch fungerte som ledere i Einsatzstab og hadde innflytelse over disse.

Alle hadde høye SS titler, men igjen går forfatterne langt i å påstå at disse ble ledet av Himmler, utførte alltid hans ordre og styrte NS etter hans plan. Det var ikke alltid like lett å se skillet mellom parti og SS, men jeg føler at de har gått altfor langt i påstandene om at Himmler dirigerte NSDAP-rådgiverne arbeid i Norge og dermed utviklingen av NS.

FORFATTERNE BRUKER beretningene fra to norske frontkjemper som deserterte til Sverige under krigen. I O. Solbakkens bok fra 1943 har de hentet materiale som angivelig «beviser» at nordmennene deltok i myrderiene under Wikings fremmarsj østover. Problemene med denne kilden er diskutert og avvist som «sannhetsvitner» bl.a. av forfatter Egil Ulateig tidligere.

De to ville forherlige sine egne motiver ved å svartmale de andres.

DET SAMME GJELDER en angivelig rapport gitt fra Legionskommandant Arthur Quist, der han skal ha fortalt at Legionen hadde fått ordre om å skyte alle russiske mannfolk i en stasjonsby (Krasnogvardejsk). «Dette ble også gjort», skal Quist ha fortalt, men dette er ikke nevnt i rettssaken mot han. Ved ettersyn viser det seg at utsagnet er hentet fra en rapport fra Regjeringens informasjonskontor i London, en «indirekte» og kanskje tvilsom kilde med hensyn til Quists utsagn. Til sammen er disse to kildene kanskje noe av det

DEN NORSKE LEGION

FRONTKJEMPERNE: I rapport fra Holocaust-senteret om frontkjemperne varsles at Sigurd Sørli vil komme med bok som vil avsløre direkte forbindelser til massaker og andre forbrytelser på Østfronten. Terje Emberland og Matthew Kott lar ikke tvilen komme tiltalte til gode i boken «Himmlers Norge», mener Stein Ugelvik Larsen.

ILLUSTRASJON FRA BOK

viktigste boken formidler om frontkjemperens krigsforbrytelser. Da er mye avhengig av dem og kildekritikken desto viktigere.

TVILEN KAN VEL IKKE ALLTID KOMME TILTALTE TIL GODE?

DEN SOVJETISK partisanhæren var en blanding av soldatgrupper som hadde komme bort fra sine avdelinger og sivile borgere som hadde grepet til våpen mot okkupantene. De sto oftest under direkte ledelse av sovjethæren, men var sjelden uniformert. Partisanene kan ha paralleller til det norske Mil. Org. og deres hjelpeapparat.

Etter å ha vært utsatt for tyskerens kaldblodige brutalitet i stort omfang ble de også nådeløse i sine operasjoner. Kamp mot partisanene var derfor en kamp for liv og død for de frontkjemperne som eventuelt kom i kontakt med dem. Var dette selvforsvar eller krigsforbrytelse? Var det samme typen selvforsvar som norske

soldater deltar i under strid i Afghanistan?

«Partisaner» krever en mer sofistikert definisjon før vi kan godta resonnermentet om krigsforbrytelse.

I MANGE SAMMENHENGER trekkes det frem at frontkjemperen var krigsforbrytere: «det er helt klart at de på ulik vis har deltatt», «hevet over enhver tvil», «tilstrekkelig til å sannsynliggjøre», «sannsynligheten taler derfor sterkt for at et signifikant antall nordmenn deltok aktivt» osv.

Dette er omtrent i samme ordelag som Egil Ulateig omtalte disse hendelsene i 2007-boken.

JEG SKJØNNER GODT at det er vanskelig å komme dypere ned enn det som er antydnet her. Bevisene finnes ikke, og de lar seg vel heller aldri fremskaffe. Men det betyr ikke at man er avskåret fra å påstå at slikt skjedde. Tvilen kan vel ikke alltid komme tiltalte til gode?

Til slutt: Boken er litt uoversiktlig disponert, men en solid og gjennomarbeidet analyse.

STEIN UGELVIK LARSEN
PROFESSOR EMERITUS

TERJE EMBERLAND OG MATTHEW KOTT

«Himmlers Norge. Nordmenn i det storgermanske prosjekt»
Aschehoug

DAGENS KULTURDEBATT

Delta i kulturdebatten på kulturdebatt@bt.no. Maks lengde hovedinnlegg: 4500 tegn inkl. mellomrom, spalteinnlegg 1800 tegn.

BIBELN: I dag tek påska til for fullt. Frå i dag og til påskeaftan sender NRK2 programserien «Bibelen» i sju episodar. Årets påskeskrim? Ei betre kulturoppleving blir det i alle fall.

MARIA DYRHOL SANDVIK, KOMMENTATOR I BERGENS TIDENDE.